

КОН'ЮНКТУРА РИНКУ ПРОДОВОЛЬНОЇ ПРОДУКЦІЇ РОСЛИННОГО ПОХОДЖЕННЯ

Проаналізована кон'юнктура ринку продовольчої продукції рослинного походження і обґрунтовані напрями її розвитку в Україні

Постановка проблеми. Ринок продовольчої продукції є складним механізмом. Збалансоване його функціонування залежить від злагодженої роботи всіх його складових елементів. Основними елементами від яких безпосередньо залежить ринкова рівновага є попит і пропозиція. Співвідношення між попитом і пропозицією визначають кон'юнктуру ринку продовольства. В умовах набуття Україною повноправного членства в ЄС особливого значення набуває дослідження кон'юнктури продовольчого ринку рослинного походження. В останні роки розвинуті країни надають перевагу виробництву рослинницької продукції, як більш рентабельної порівняно з тваринницькою. Тому, забезпечення конструктивного розвитку національного продовольчого ринку в довгостроковій перспективі потребує врахування цієї особливості в Україні в площині дії найважливіших економічних законів, зокрема попиту і пропозиції.

Стан вивчення проблеми. Проблемою формування ринку продовольства, у т.ч. рослинного походження займаються такі науковці, як Лайко П.А., Бабієнко М.Ф., Іщенко Т.Д., Бузовський Є.А., Гойчук О.І., Кулаєць М.М. [2,3], Гута К.В. [1], Харченко Т.Б. [4]. Результати їх досліджень акцентовані головним чином на питаннях якості продовольчої продукції, продовольчої безпеки та загальнотеоретичних моментах функціонування ринку продовольства. Разом з тим, не достатньо дослідженою залишається кон'юнктура ринку продовольчої продукції рослинного походження.

Метою дослідження є вивчення кон'юнктури ринку продовольчої продукції рослинного походження в Україні та обґрунтування напрямів її удосконалення на перспективу.

Виклад основного матеріалу. Кон'юнктура ринку продовольчої продукції рослинного походження в Україні складається з кон'юнктури окремих видів продукції. Найбільш важливим видом рослинницької продукції є зернові і зернобобові. Тому проаналізуємо попит і пропозицію зернових та зернобобових культур (табл. 1).

Таблиця 1. Попит та пропозиція зернових та зернобобових культур (включаючи продукти переробки зерна в перерахунку на зерно) в Україні, тисяч тонн*

	Роки						2004 р. у % до 1995 р.
	1995	2000	2001	2002	2003	2004	
Загальна пропозиція	34887	24140	33055	41721	27797	34867	99,9
Виробництво	33930	24459	39706	38804	20234	41809	123,2
Зміна запасів на кінець року	-757	1329	7090	-2751	-3793	7817	х
Імпорт	200	1010	439	166	3770	875	437,5
Загальний попит	34887	24140	33055	41721	27797	34867	99,9
Витрачено на корм	18527	11056	13979	15745	11657	13852	74,8
Витрачено на посів	4600	3597	4059	3874	3226	3584	77,9
Переробка на нехарчові цілі	876	100	650	857	770	1150	131,3
Інше внутрішнє споживання	1220	309	370	550	250	545	44,7
Фонд споживання	8850	7748	8400	8435	7950	7950	89,8
Експорт	814	1330	5597	12260	3944	7786	956,5

* Розраховано за даними Держкомстату України

Дані табл. 1 свідчать, що у 2004 р. проти 1995 р. загальна пропозиція зернових і зернобобових культур в Україні знизилася на 0,1 %, в той час як їх виробництво зросло на 23,2 %. Таке явище обумовлено зменшенням абсолютних величин складових елементів загального попиту, крім експорту та переробки на нехарчові цілі. Останні відповідно підвищилися на 6972 і 274 тис. т. Дещо інша ситуація з кон'юнктурою ринку картоплі (табл. 2)

Таблиця 2. Попит та пропозиція картоплі в Україні, тисяч тонн*

	Роки						2004 р. у % до 1995 р.
	1995	2000	2001	2002	2003	2004	
Загальна пропозиція	15945	16898	16407	16454	17446	18403	115,4
Виробництво	14729	19838	17344	16619	18453	20755	140,9
Зміна запасів на кінець року	-1090	2951	939	172	1008	2353	х
Імпорт	126	11	2	7	1	1	0,8
Загальний попит	15945	16898	16407	16454	17446	18403	115,4
Витрачено на корм	4764	4872	4342	4810	5201	5900	123,8
Витрачено на посадку	4389	5145	4955	4817	5094	5039	114,8
Переробка на нехарчові цілі	50	22	100	230	320	350	700,0
Інше внутрішнє споживання	350	198	220	193	230	396	113,1
Фонд споживання	6376	6660	6789	6403	6600	6711	105,3
Експорт	16	1	1	1	1	7	43,8

* Розраховано за даними Держкомстату України

З даних табл. 2 видно, що у 2004 р. проти 1995 р. загальна пропозиція картоплі зросла на 15,4 %. Це відбулося за рахунок зростання виробництва картоплі на 40,9 % та зменшення її експорту на 56,2 %. Останнє явище небажане для національних товаровиробників. Картопля є товарною продукцією. Зменшення її експорту свідчить про зменшення маси валютних надходжень у

національну галузь картоплярства. Зниження рівня товарності картоплі позначилося на нераціональному її використанні, зокрема збільшилися витрати на корм на 23,8 %. Зросли і інші елементи загального попиту: витрати на посадку на 14,8 %, переробка на нехарчові цілі на 600 %, інше внутрішнє споживання на 13,1 %, фонд споживання на 5,3 %. Аналогічні закономірності спостерігаються в зміні попиту і пропозиції на ринку овочів та баштанних продовольчих культур (табл. 3).

Таблиця 3. Попит та пропозиція овочів і баштанних продовольчих культур (включаючи консервовану та сушену продукцію в перерахунку на свіжу) в Україні, тисяч тонн*

	Роки						2004 р. у % до 1995 р.
	1995	2000	2001	2002	2003	2004	
Загальна пропозиція	6318	6023	6420	6481	6819	7147	113,1
Виробництво	6377	6195	6261	6231	6921	7333	115,0
Зміна запасів на кінець року	100	201	-95	-172	190	230	230,0
Імпорт	41	29	64	78	88	44	107,3
Загальний попит	6318	6023	6420	6481	6819	7147	113,1
Витрачено на корм	755	728	1047	1014	1098	1276	169,0
Витрачено на посів	68	86	91	87	91	88	129,4
Інше внутрішнє споживання	322	177	147	137	140	220	68,3
Фонд споживання	4979	5002	5099	5208	5430	5478	110,0
Експорт	194	30	36	35	60	85	43,8

* Розраховано за даними Держкомстату України

Так, за період 1995-2004 рр. загальна пропозиція овочів та баштанних продовольчих культур в Україні збільшилася на 13,1 %. При цьому імпорт овочів та баштанних культур в Україну збільшився на 7,3 %, а експорт знизився на 56,2 %. Частина виробленої продукції акумулювалася в Україні у вигляді запасів. Серед складових елементів загального попиту на овочі та продовольчі баштанні культури найбільшу питому вагу займає фонд споживання. У 2004 р. проти 1995 р. його величина зросла на 10 %. Враховуючи істотне перевищення імпорту над експортом, негативною є тенденція до зростання витрат овочів та продовольчих баштанних культур на корми – за вказаний період на 69 %. Це вказує на недосконалість державної експортно-імпоротної політики та відсутність розвиненого маркетингового середовища для гнучкого розвитку національних товаровиробників овочів та баштанних продовольчих культур.

Регулювання експортної політики на ринку плодів, ягід та винограду є кращою, проте величина попиту зменшується (табл. 4).

Таблиця 4. Попит та пропозиція плодів, ягід та винограду (включаючи консервовану та сушену продукцію в перерахунку на свіжу) в Україні, тисяч тонн*

	Роки						2004 р. у % до 1995 р.
	1995	2000	2001	2002	2003	2004	
Загальна пропозиція	2544,0	1944,0	1740,0	1855,0	2414,0	2349,0	92,3
Виробництво	2355	1966	1442	1570	2201	2009	85,3
Зміна запасів на кінець року	120	201	-55	16	130	-10	х
Імпорт	309	179	243	301	343	330	106,8
Загальний попит	2544,0	1944,0	1740,0	1855,0	2414,0	2349,0	92,3
Витрачено на корм	71	47	33	40	45	45	63,4
Переробка на вино	578	336	240	269	489	419	72,5
Інше внутрішнє споживання	143,0	34,0	65,0	33,0	89,0	70,0	49,0
Фонд споживання	1721	1439	1287	1372	1580	1607	93,4
Експорт	31	88	115	141	211	208	671,0

* Розраховано за даними Держкомстату України

Дані табл. 4 свідчать, що загальний попит на плоди, ягоди та виноград як в цілому, так і в розрізі його складових знизився. Так, у 2004 р. витрати на корм зменшилися на 36,6 %, переробка на вино – на 27,5 %, інше внутрішнє споживання – на 51 %, фонд споживання на – 6,6 %. За цей період експорт плодів, ягід та винограду збільшився на 571 %, імпорт лише на 6,8 %. Однак виробництво знизилося на 14,7 %. В результаті загальна пропозиція плодів, ягід та винограду знизилася на 7,7 %.

З викладеного видно, що кон'юнктура національного ринку продовольчої продукції рослинного походження характеризується недосконалою експортно-імпоротною політикою та відсутністю економічно вигідних каналів збуту. У зв'язку з цим на державному рівні необхідно активізувати роботу у наступних напрямках:

- розробка сітки податкових пільг (з врахуванням регіональних особливостей) для юридичних осіб, які систематично і безкоштовно надаватимуть аграрним підприємствам інформацію про канали збуту продовольчої продукції з врахуванням якісних параметрів продукції та виробничого становища (рентабельність таких каналів має бути не менш ніж на 15 % вища поряд із існуючими);

- субсидування експорту продовольчої рослинницької продукції виходячи з темпів приросту її реалізації національними товаровиробниками;

- збільшення виробництва конкурентоздатної продукції орієнтованої на ринки країн ближнього та далекого зарубіжжя на основі промислової переробки продовольчої продукції, у тому числі на нехарчові цілі;

- підвищення попиту населення на продовольчу продукцію рослинного походження шляхом зростання грошових доходів населення в контексті стабілізації механізму ціноутворення.

Висновки. Кон'юнктура національного ринку продовольчої продукції рослинного походження є деформованою. Для удосконалення її функціонування на державному рівні необхідно активізувати роботу щодо реструктуризації експортно-імпоротної політики та синергетичної локалізації маркетингового потенціалу національних товаровиробників.

Перспективи подальших досліджень: детермінований аналіз факторів впливу на кон'юнктуру продовольчого ринку рослинного походження та її маркетингова трансформація.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гута К.В. Розвиток фермерства і продовольчого ринку // Економіка АПК. – 2004. – № 3. – С. 52.
2. Лайко П.А., Бабієнко М.Ф., Гойчук О.І., Бузовський Є.А. Родючість земель і продовольча безпека країни // Економіка АПК. – 2005. – № 10. – С. 7-13.
3. Лайко П.А., Бабієнко М.Ф., Іщенко Т.Д., Бузовський Є.А., Гойчук О.І., Кулаєць М.М. Складові продовольчих ресурсів // Економіка АПК. – 2006. – № 4. – С. 15-22.
4. Харченко Т.Б. Роль держави у забезпеченні якості продукції українських товаровиробників // Економіка АПК. – 2004. – № 1. – С. 64-68.